

СЕРГІЙ МОКРЕНЮК: «ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ МАЮТЬ СТАТИ ДЖЕРЕЛОМ ІНФОРМАЦІЇ ПРО КРИМ»

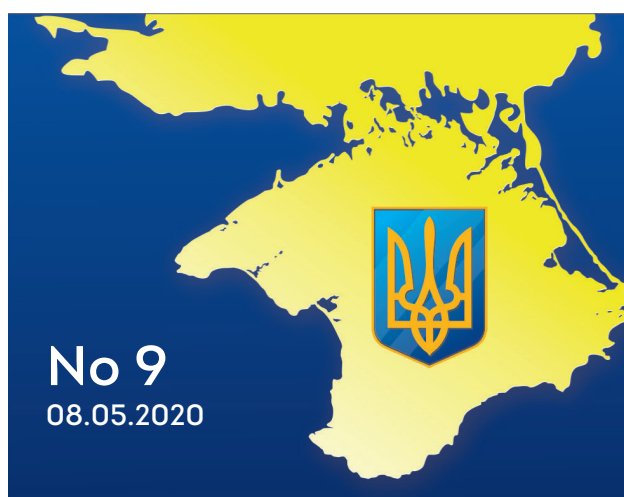
2

«ЧОРНЕ ЗОЛОТО» КРИМУ ПІД ЗАГРОЗОЮ

3

КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНА УКРАЇНСЬКА ГАЗЕТА

№ 9
08.05.2020

літературно-художня, публіцистична

АНТИДЕРЖАВНА ДІЯЛЬНІСТЬ НЕКАНОНІЧНОЇ ЦЕРКВИ

РЕЗОНАНС

15 квітня 2020 року на сайті офіційного інтернет-представництва Президента України зареєстровано електронну петицію №22/092966-еп «Припинити використання Києво-Печерської лаври Українською православною церквою Московського патріархату шляхом розірвання договору оренди та передати Києво-Печерську лавру у використання Православній церкві України (ПЦУ)».

ОЛЕКСА БЕСКИД

Автор петиції Олексій Кравчук стверджує, що «Православна церква України (ПЦУ) є автокефальною православною церквою на території України, п'ятнадцятою в диптиху. Константинопольська церква вважає ПЦУ єдиною канонічною правонаступницею Київської митрополії. ПЦУ утворилася внаслідок об'єднання трьох українських православних церков: УПЦ (КП), УАПЦ та УПЦ (МП)». Тому цілком справедливо, за словами Олексія Кравчука, щоб духовну святиню використовувала православним світом автокефальною православною церквою на території України.

Натомість Українська православна церква (у статутних документах і назві цієї релігійної організації опускається Московського патріархату), як стверджує автор петиції, проводить на території нашої країни антидержавну політику. У петиції містяться конкретні приклади того, що високі церковні ієрархи

Представник президента Росії в Сибірському федеральному окрузі Сергій Меньяло, митрополит Сімферопольський і Кримський УПЦ (МП) Лазар і виконувач обов'язків командувача військами Південного військового округу генерал-полковник Олександр Дворніков (зліва направо) під час святкування Дня Військово-морського флоту Росії. Окупований Севастополь, 31 липня 2016 року

УПЦ (МП) були неодноразово помічені у висловлюваннях та діях, спрямованих проти українського народу. На думку Олексія Кравчука, використання Києво-Печерської лаври Українською православною церквою Московського патріархату має бути припинене шляхом розірвання договору оренди та передане Православній церкві України (ПЦУ). Станом на 30 квітня петицію підписало вже 26 564 при 25 000 необхідних осіб для розгляду цього питання Президентом України.

Наразі, за даними сайту «Інформатор», СБУ проводить розслідування діяльності Московського патріархату по всій території України шляхом наукових експертиз, виявлення документів, свідчення людей, які бачили або були учасниками заходів, які здійснювала УПЦ (МП).

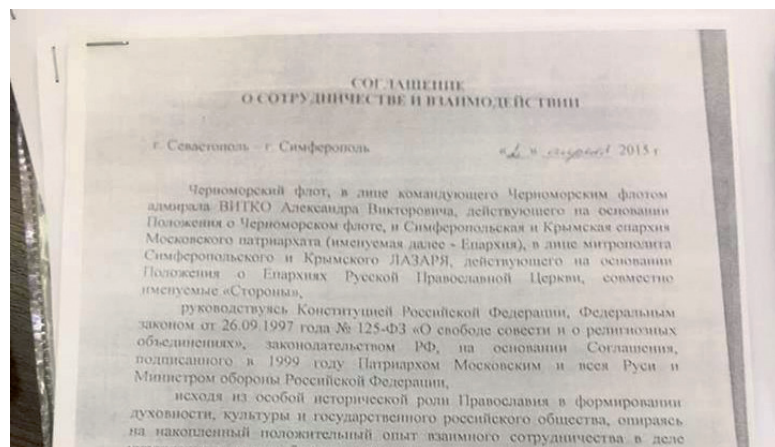
Особливе місце у фактах, наведених для підтвердження антидержавних дій УПЦ (МП), займають докази її співпраці з країною-агресором у Криму.

Протягом останніх трьох років на сторінках «Кримської світлиці»

у своїх публікаціях ми неодноразово торкалися теми перебування й активної «діяльності» Української православної церкви Московського патріархату на окупованому півострові. М'яко кажучи, дивно було спостерігати, як священники нібито української церкви заповзято освячують російську військову техніку і благословляють військовослужбовців сусідньої країни на «ратні» подвиги.

І знайшлося цілком логічне «пояснення» цьому факту – в грудні 2019 року в редакції нашої газети опинилася скан-копія цікавого документа, а саме: (мовою оригіналу) «Соглашение о сотрудничестве и взаимодействии», укладене ще 2 квітня 2015 року, між командувачем Чорноморського флоту Російської Федерації і... митрополитом Сімферопольським і Кримським Лазарем.

Ця угода є підтвердженням того, що Лазар як представник Кримської єпархії УПЦ (МП) ставить підпис й одночасно визнає факт приналежності до Російської пра-

Угода між УПЦ МП і ЧФ

вославної церкви. Мовою оригіналу: «...действующего на основании Положения Епархии Русской Православной Церкви».

Про що домовлялася перша людина Кримської єпархії Української православної церкви (цікаво, що в цьому «документі» чомусь не вказується приналежність Кримської єпархії до Української церкви!) з командувачем флоту країни-агресора, можна побачити зі скану кількох сторінок цієї «угоди», які ми принагідно публікуємо.

Водночас 27 квітня 2020 року на сайті офіційного інтернет-представництва Президента України з'явилася ще одна електронна петиція №22/094164-еп, метою якої є залишити Києво-Печерську лавру у користуванні Української православної церкви та відхилити петицію № 22/092966-еп. Автор цієї петиції Родіон Абрамович (!) ствер-

джує, що попередня петиція «не тільки вводить в оману безпосереднього її адресата – Президента України та тих осіб, які будуть її підтримувати, але й спрямована на розпалювання міжконфесійного конфлікту на підставі перекручених фактів та власних домислів автора». А вся петиція, за словами Родіона Абрамовича, – це «суб'єктивна інтерпретація автором у досить агресивній манері дій священників Української православної церкви. Більше того, подібна інтерпретація здебільшого спотворює та перекручує реальні факти».

Цікаво, а ця угода, яка підтверджує колабораціоністську діяльність і взаємодію Української православної церкви Московського патріархату з армією держави-окупанта на теренах окупованого Кримського півострова, це теж лише «суб'єктивна інтерпретація»?

СЕРГІЙ МОКРЕНЮК: «ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ МАЮТЬ СТАТИ ДЖЕРЕЛОМ ІНФОРМАЦІЇ ПРО КРИМ»

ІНТЕРВ'Ю

Продовження

– Що важливого Управлінням з питань АР Крим та м. Севастополь було зроблено, які кінцеві результати?

– Результати моніторингу, санкційні пакети – все це і є, зокрема, нашим результатом. Велика частина роботи залишається не помітною. Фактично саме ми готуємо матеріали щодо Криму та окупації для всіх зустрічей на вищому рівні. Взимку нашим управлінням разом з Херсонською обласною державною адміністрацією вдалося створити комунікаційний хаб на базі «гарячої лінії» ХОДА. Миський телефон, який є в системі Viber, WhatsApp, Skype, дозволяє кримчанам телефонувати до цього хаба або навіть надіслати повідомлення й отримати інформацію про ту чи іншу послугу. Завдання хаба – довести людину, яка звернулася сюди, до конкретної точки, тобто безпосередньо видати якусь інформацію або надати послугу, зв'язати, скомунікувати, чітко роз'яснити людині: Що? Де? Коли? Як? І люди звертаються, найбільше звернень припадає на нічний час. Люди пишуть свої запитання, після чого оператор хаба з'ясовує точну відповідь, зв'язується з людиною і дає вичерпну відповідь на запит.

Коли ми починаємо вивчати якийсь сегмент прав людини, то зачіпаємо дуже велику кількість різних сфер, зокрема, коли ми досліджували питання доступу до освіти, то зрозуміли, що перетинати КПВВ не зовсім просто, і є декілька категорій дітей, які уражені в своїх правах саме через порядок переміщення через контрольні пункти. Тому ми двічі вносили зміни в порядок переміщення через КПВВ і таким чином спростили умови переміщення для деяких категорій дітей. По-перше, для тих дітей, що навчаються у Херсонській області, тепер вони можуть переміщатися через КПВВ без батьків – це діти 14-16 років. По-друге, для тих дітей, які мають бажання виїхати для того, щоб отримати український паспорт, пропидали процедуру, що абсолютно чітко дає змогу кожній дитині абсолютно спокійно, за присутності або батька, або матері виїхати, щоб зробити українські документи, і для цього абсолютно не потрібно жодних нотаріально

ФОТО: ЗВЕРНУЛИСЯ ДО ДЖЕРЕЛ

засвідчених дозволів від одного з батьків. По-третє, після подачі документів для отримання паспорта дитина, яка проживає в Криму, може спокійно, маючи відповідну довідку з відділення ДМС і свідоцтво про народження, повернутися додому й у визначений законом термін, від 10 до 20 днів, з тією ж довідкою повернути КПВВ для отримання паспорта. Це також спрямовано на спрощення доступу дітей до освіти та до будь-яких інших послуг.

Наразі ми хочемо створити у Херсоні Центр дистанційної освіти для кримчан на базі одного з навчальних закладів. У нас відбулася попередня зустріч з представниками Херсонської ОДА та адміністрацією цього навчального закладу, яких зацікавила ця ідея. Ми побачили, що школа може забезпечити належне дистанційне навчання, є фахові викладачі, належні технічні засоби комунікації й навіть є можливість проживання дітей на території школи під час канікул, складання ДПА, ЗНО або ж іспитів та безпосередньо мати контакт з викладачем. Зараз ми працюємо над цим і сподіваюся, що ми зможемо запустити цей центр.

Крім того, ми розробили зміни до законів України, які забезпечують адміністративну процедуру державної реєстрації фактів народження і смерті, що сталися на тимчасово окупованій тери-

рії. Станом на сьогодні кримчани змушені через судову процедуру, хоч і прискорену, доводити факт народження або смерті, яка є незручною для них. Запропонований нами механізм передбачає лише одне звернення з боку громадянина, який проживає на ТОТ, до будь-якого територіального відділення управління юстиції для отримання в день звернення документа про реєстрацію факту народження або смерті. Цей законопроект було винесено декілька разів на розгляд уряду, однак щоразу він знімався з розгляду через позицію Міністерства юстиції, яке не пропонувало своїх рішень щодо врегулювання цього питання, натомість блокувало нашу позицію.

Я можу сказати, що на сьогодні нами разом з Представництвом Президента України в Криму, Мін'юстом, МВС та МОЗ розроблено інший механізм, який, якщо буде впроваджено, створить для кримчан простішою адміністративну процедуру реєстрації народження та смерті. Проте поки що це не оформлено у вигляді конкретного документа, є тільки концептуальне рішення, але я сподіваюся, що ми зможемо це оформити і відповідний документ буде передано до Верховної Ради України.

Це – один із яскравих прикладів того, що ми не можемо діяти без погодженої логіки з іншими міністерствами. Безумовно, це нас обмежує. Проте це, своєю чер-

гою, постійно нам показує, що інформації про Крим, про життя в окупації, м'яко кажучи, недостатньо.

– Які Ваші плани на майбутню діяльність? Чи буде збережено Управління в новій структурі вже новоутвореного Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій?

– Я не маю зараз планів на майбутнє через те, що не зрозуміло, якою буде нова структура міністерства, не зрозуміло, якою буде логіка. Дуже велике питання, чи буде існувати конкретний напрямок по Криму, лунають думки про необхідність об'єднання кримського, донецького та луганського напрямків, адже і там, і там окуповані території. Я впевнений, що це не правильно. Крим має бути окремим самостійним напрямком діяльності.

Ми підготували своє бачення, що ми вважаємо за потрібне зробити. Ці пропозиції були передані керівництву. Наразі я очікую рішення. Якщо затвердять, значить, будемо виконувати, а не затвердять – не буде Управління по Криму. Але поки про це рано говорити.

– Минулим керівником міністерства Оксаною Колядою було озвучено ініціативу про створення Фонду реінтеграції «Крим» та Центру документування порушень прав людини на тимчасово окупованій тери-

«Завдання хаба – довести людину, яка звернулася сюди, до конкретної точки, тобто безпосередньо видати якусь інформацію або надати послугу, зв'язати, скомунікувати, чітко роз'яснити людині: Що? Де? Коли? Як? І люди звертаються, найбільше звернень припадає на нічний час. Люди пишуть свої запитання, після чого оператор хаба з'ясовує точну відповідь, зв'язується з людиною і дає вичерпну відповідь на запит».

торії. Коли можна буде очікувати реєстрацію та діяльність цих державних установ? Що для цього вже зроблено?

– Я впевнений, що це одне з найважливіших рішень, які нам вдалося зробити, коли на рівні Прем'єр-міністра України (рішення про необхідність створення ухвалено Прем'єр-міністром Гончаруком О.В. – ред.) було дано пряме доручення міністру підготувати документи і створити державну інституцію Фонд реінтеграції «Крим». На даний момент фонд не створено. Чи буде він створюватися, я не знаю, а про причини такої ситуації вже відповів раніше. Щодо Центру документування порушень прав людини на тимчасово окупованій території, то Віце-прем'єр-міністром – міністром реінтеграції тимчасово окупованих територій паном Олексієм Резніковим було озвучено створення центру документування як одного із основних завдань оновленого міністерства. Наразі нами проводиться відповідна робота. Поки можу сказати лише одне – ми над цим питанням працюємо прямо зараз. Питання непросте, має бути залучено дуже багато зацікавлених сторін. Ми маємо запропонувати варіант, який найкраще підходить для нашої держави. Маємо врахувати інтереси багатьох інституцій – і прокуратури, і Мін'юсту, і МЗС, поліції, СБУ тощо. Але важливо врахувати й інтереси тих десятків громадських організацій, на чийх плечах де-факто всі ці роки стояло документування порушень прав людини на тимчасово окупованих територіях. І для нас це серйозний виклик. Працюємо.

Далі буде...

Спілкувалася

Олександра НЕЗВАННА

«ЧОРНЕ ЗОЛОТО» КРИМУ ПІД ЗАГРОЗОЮ

ЕКОЛОГІЯ

Протягом кількох останніх років у кримських приморських містах відбувається масова забудова набережних. Проте з часом часто-густо вони або стають довгобудами, або їхнє будівництво на півшляху заморожується. На думку деяких місцевих активістів, відбувається ця забудова не заради підвищення туристичного потенціалу кримських курортів, а задля задоволення корупційних інтересів окремих чиновників окупаційної влади. Не стало винятком і відоме Сакське грязьове озеро.

ІГОР СВІТЛИЧАНИН

На сьогодні Сакське солоне озеро – єдине в Криму, де ведеться грязедобування. Співробітники Сакської гідрологічної режимно-експлуатаційної станції (Кримська ГГРЕС), яка була утворена ще в 1926 році, стверджують, що мулові сульфідні суміші озера за властивостями навіть перевершують грязі Мертвого моря. Так, порівняльний аналіз вмісту біологічно важливих речовин у цілющих грязях Сакського озера і Мертвого моря (за даними Харківського університету) показав, що ліпідів у Сакському озері більше в 3 рази, вітамінів – у 7 разів, амінокислот – у 2,5 рази. Саме завдяки хімічній і біологічній складовим сакська грязь впливає на різносторонню дію основних функцій і системи людини й ідеально підходить для лікування наслідків травм і захворювань спинного мозку та хребта, центральної нервової системи, жіночого і чоловічого безпліддя. Виникнення лікувальної грязі Сакського озера пов'язують з періодом утворення самого озера, а це понад п'ять тисяч років тому.

Сакське озеро складається з семи водойм, основні з яких – Східний басейн, де видобувають лікувальну грязь і ропу (сіль), і резервний Західний басейн, де законсервовано запаси грязі. Грязь витягують з дна озера за допомогою барж, після чого її використовують для лікування у місцевих санаторіях і для виробництва косметичних засобів, а сакську сіль – для ванн або сауни чи для вживання в їжу. Дамби на прилеглих до озера водоймах оберігають його від опріснення

ФОТО З ВИКРИТИХ ДЖЕРЕЛ

ФОТО З ВИКРИТИХ ДЖЕРЕЛ

Будівництво набережної біля Сакського грязьового озера

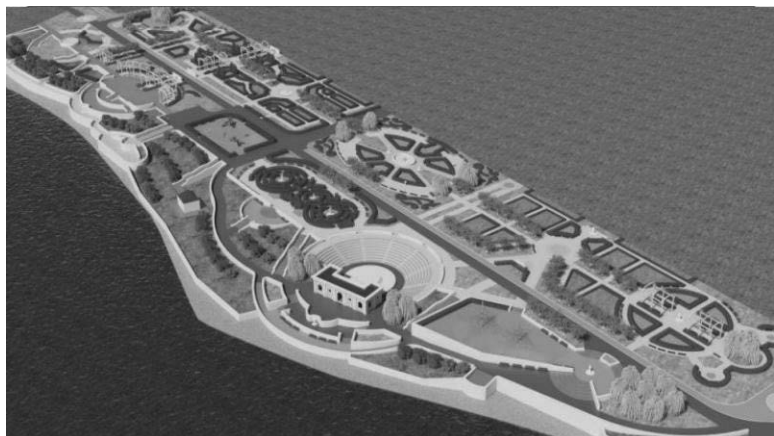

ФОТО З ВИКРИТИХ ДЖЕРЕЛ

Проект майбутньої набережної

падовковими і зливовими водами. За словами кримських науковців, на даний момент це єдине експлуатоване родовище лікувальних грязей і ропи в Криму. Східний і Західний басейни зберігають усі ознаки лікувального озера і не втратили своєї якості, однак через 5-10 років ці властивості можуть бути втрачені, оскільки потрібен комплекс заходів для їхнього збереження.

Після окупації Криму «нова влада» взялася за «модернізацію» півострова. Не оминула ця доля і курортного містечка Саки. У 2015 році почали реалізацію проекту під назвою «Лікувально-оздоровчий відпочинок», на який планувалося виділити близько 3,5 млрд рублів, а реалізувати його мали намір до 2020 року. Даним проектом передбачалося будівництво уздовж лікувального Східного басейну набережної протяжністю 2,2 км, будівельні роботи почали ще в 2016 році. Набережна мала плавно з'єднатися з 800-метровою дамбою між ставком Ковш і озером

Чокрак, реконструкцію якої почали в 2017 році. На проектні та вишукувальні роботи сакського кластера виділили 96,7 млн руб., на будівельно-монтажні – 698,75 млн руб.

За задумом авторів проекту, облаштована набережна, якої біля озера ніколи не було, мала стати сучасним об'єктом, пристосованим для людей з обмеженими можливостями, і таким чином підвищити туристичну привабливість міста. Проект передбачав появу місць для прийняття сонячних ванн, спеціалізованого пляжу, велосипедних стоянок, дитячих майданчиків, фонтанів, альтанок, лавок, душових кабін та інших «благ цивілізації». Також планувалося створення зеленої зони з розарієм, дитячого мотузкового парку і навіть своєрідної історичної інсталяції. Не забули і про торговельні місця і кафе.

Тендер виграло ТОВ «Югославстройдекор», отримавши майже 800 млн рублів. Воно відповідало не тільки за будівництво

набережної уздовж берега Сакського лікувального озера, а й за реконструкцію дороги між озером Чокрак і ставком Ковш, розділових дамб і вулиці Курортної та провулку Берегового. Активні роботи почалися навесні 2017 року, ввести об'єкт в експлуатацію мали в грудні 2018-го, але будівництво затягнулося. У підсумку за два роки робітниками було облаштовано будівельний майданчик, встановлено там бетонні плити, щоб важка техніка могла підійти до води, виконано монтаж арматури і побудовано бетонну стіну. І все.

Як стало відомо влітку 2019 року, підрядник не впорався з поставленим завданням – не здав об'єкт у встановлені терміни і залишив на території міста купи будівельного сміття. Через це міська влада розірвала з ним контракт і подала позов про стягнення 326 млн рублів з ПАТ «Московський індустріальний банк» за виконані банком гарантійні зобов'язання. Судова тяганина з підрядником йде й досі. В результаті торги на продовження будівництва набережної та інших супутніх об'єктів у жовтні 2019 року виграла московська компанія ТОВ «Зодчий», а термін здачі перенесли на грудень 2021-го.

За словами місцевих мешканців, після майже дворічної «реконструкції» берег озера став просто звалищем, оскільки все будівельне сміття з вулиці Курортної колишній горе-підрядник звів саме туди. Крім того, виникли проблеми і з самою дамбою, що розділяє ставок Ковш, в який тече каналізація, і грязьове лікувальне озеро, – вона просто розсипається. Якщо це станеться, то до цілющих грязей додадуться фекалії. Цю дамбу «реконструювало» все те ж ТОВ «Югославстройдекор». Причому проблеми з каналізацією тут уже траплялися – в листопаді 2018 року місцеві активісти-екологи виявили незаконний злив нечистот в озеро Чокрак і Ковш. Проте тоді в міській адміністрації заявили, що стоки з'явилися через поломки колекторів і незаконні скиди. Влітку 2019-го знову лопнула каналізаційна труба і фекалії пішли в Чокрак.

Виникають питання не тільки щодо якості робіт на об'єктах, а й їхньої законності. На думку громадських діячів, Сакське озеро, грязь якого називають «чорним золотом» Криму, просто вбивається таким будівництвом. Як зазначають активісти, при затвердженні проекту екологічна експертиза не проводилася, крім того, сам проект повністю видозмінює ландшафт, що суперечить

Порівняльний аналіз вмісту біологічно важливих речовин у цілющих грязях Сакського озера і Мертвого моря (за даними Харківського університету) показав, що ліпідів у Сакському озері більше в 3 рази, вітамінів – у 7 разів, амінокислот – у 2,5 рази.

нормам Водного кодексу. Бетон, в який загортають берег озера, йде на три метри вглиб, а глибина самого грязьового озера ледь доходить до метра.

Викликає занепокоєння у міс-тян і доцільність та законність такої споруди як променадна зона з кафе та розарієм. Адже згідно з природоохоронним законодавством цього робити не можна. Озеро – це територія, що особливо охороняється, з першою зоною гірничо-санітарної охорони, де будувати можна лише зберігаючі споруди. За їхніми словами, ні при Радянському Союзі, ні при Україні це озеро ніколи не забудовувалося. А зараз під красивим словом «берегоукріплення» ведеться забудова, але це все справляє жахливе враження. Для маленького озера це грандіозні зміни, які вже вплинули на мікроклімат.

На думку активістів, по всьому Криму відбувається якась афера – набережні скрізь заливають бетоном, але на стадії підпірної стіни проекти зупиняються: у всіх містах підрядники чомусь виявляються несумлінними. За словами лідера руху «Стопхлам Крим», що займається питаннями збереження екології півострова, Сергія Дубовика, існує конкретна схема: чиновники віддають кошти на проекти за відкати. Наприклад, 200 мільйонів рублів переказується на рахунок будівельної компанії, з них 150 повертається як відкат. Потім процес будівництва затягується, контракт розривають, підрядник йде, забравши з собою 50 мільйонів і залишивши купи сміття і бетон. А потім йде багаторічна судова тяганина...

Сакське озеро – єдине родовище цілющих ресурсів на півострові. На думку вчених, при дбайливому ставленні до мінеральних субстанцій невичерпний потенціал «чорного золота» Криму нестиме здоров'я людям ще багато сторіч. Проте нинішня ситуація навколо озера – ще один яскравий доказ байдужого ставлення окупантів та їхніх місцевих прислужників до природних дарів, на які так багатий Кримський півострів. Головне їхнє завдання – спустошити цей край, знищити всю його красу й унікальність.

ХТО ПИШЕ «КРИМСЬКИЙ СЦЕНАРІЙ» ДЛЯ КАРПАТ?

НАГОЛОС

Закінчення

«Карпатороси», «маленька гілочка великого російського дуба», «форпост російськості на околиці слов'янського світу», «четверта гілка російського народу, яка мріє про єдину російську батьківщину». Такими епітетами закарпатських русинів нагороджує російська пропаганда, переконуючи, що для України Срібна Земля є «сталінським подарунком», яким наша держава нібито «ризикуює вдавнитись, не перетравивши».

РАДУ ІЛІЄСКУ,
М. ЧЕРНІВЦІ

При цьому «незалежність» Закарпаття аргументується результатами проведеного 1 грудня 1991 р. обласною радою референдуму, на якому 78,8% населення краю проголосувало за його самоврядність у складі України. Цей референдум відбувся одночасно зі Всеукраїнським референдумом щодо підтвердження Акту проголошення незалежності України. За три місяці до цього Товариство карпатських русинів, зареєстроване з розпадом Радянського Союзу на початку 1990 р. в Ужгороді за сприяння комуністичної номенклатури, провело у Мукачеві мітинг під антиукраїнськими гаслами, звинувативши центральну владу в насильницькій українізації русинів, та висуло вимогу політичної і територіальної автономії.

Ще до цих подій в Інституті етнології Академії наук СРСР оголосили русинів Закарпаття «четвертим східнослов'янським народом», після чого російська преса одразу ж почала розкручувати тему їхніх «утисків» Україною. При цьому «русинство» почали затято обстоювати колишні професійні борці з «українським буржуазним націоналізмом», тож локальний сепаратизм набув комуністичного забарвлення. За словами Йосипа Кобаля, поява «політичного русинства» на початку 1990-х рр. була зумовлена штучними чинниками. «Симптоматично, що навколо його народження найбільше старалися члени комуністичної партії: спочатку ці люди десятиліттями пропагували ідею єдиного великого радянського народу, а потім

М. Лаурук супроводжує патріархів Даніеля та Кирила під час візиту останнього в Румунію у жовтні 2017 р. - <https://www.unn.com.ua>

О. Дмитро Сидор

різко стали прихильниками дуже маленького русинського народу», – каже вчений.

За часів незалежності України «політичне русинство», до якого в усі часи з байдужістю ставилася державна влада, було підтримане нині забороненими Комуністичною партією України та «Русским блоком». Загалом же ідеї різноманітних «русинських урядів» практично достеменно копіюють програмні положення руху «Український вибір», очолюваного теперішнім народним депутатом ВР України Віктором Медведчуком. Варто зазначити, що з цією організацією був пов'язаний уже згаданий О. Дмитро Сидор: зокрема, у жовтні 2013 р. він був доповідачем на міжнародній конференції на

тему «Федеративний устрій як гарантія національної єдності та суверенітету», що відбулася в Ужгороді з ініціативи «Українського вибору». Інший учасник цього заходу, голова Співки підкарпатських русинів Румунії (СППР) під «патронатом» посольства РФ у Румунії та координатор «Українського вибору» в цій країні Михайло (Міхай) Лаурук оголосив про «загрозу знищення християнських цінностей» і заявив про свою підтримку «Українського вибору» за «вірний шлях до збереження православних традицій». «Усі русини з Румунії підтримують «Український вибір». Я мав велику честь познайомитися з Віктором Медведчуком і можу сказати: дуже добре, що в Укра-

їні є така людина з державницьким духом», – заявив він.

* * *

Комуна Рона де Сус (українська назва – «Вишня Рівна») у жудеці (повіті) Марамуреш (українська назва – Мармароцина) є малою батьківщиною Михайла Лаурука: попри те, що понад 83% населення зазначеної місцевості складають українці, він вважає цей населений пункт «русинським». Мешкає він у Сигеті (Сигету-Мармаціей) – другому за величиною місті Марамуреша, майже біля кордону з Закарпаттям: там він очолював осередок Співки українців Румунії. Також Лаурук називає себе «головою економічного департаменту Світової ради русинів».

За часів незалежності України «політичне русинство», до якого в усі часи з байдужістю ставилася державна влада, було підтримане нині забороненими Комуністичною партією України та «Русским блоком». Загалом же ідеї різноманітних «русинських урядів» практично достеменно копіюють програмні положення руху «Український вибір», очолюваного теперішнім народним депутатом ВР України Віктором Медведчуком.

Після закінчення початкової школи у рідному селі він вступив до шахтарського училища у місті Бая-Маре (адміністративний центр Марамуреша) та до школи боксу – «з наміром навчитися захищатися від поганих людей», за два місяці ставши «одним із найбільш видовищних боксерів країни». У складі клубу «Динамо Бухарест», який перебував під патронатом МВС Румунії, став чемпіоном країни серед юніорів, був відібраний до збірної Румунії, також був одним з охоронців сумнозвісного румунського керманіча Ніколае Чаушеску. Здобув вищу освіту за спеціальностями «Юриспруденція» та «Менеджмент». З часом став «одним з перших підприємців Румунії», який керував компаніями у країні та за кордоном, зайнявся благодійністю, оскільки «особисто зазнав страждань і життя у скруті». Загалом типовий життєпис «бригадного брата» з високої касты.

У 2002-2003 рр. Лаурук кілька разів був заарештований за контрабанду палива та цигарок з України з використанням фіктивних підприємств і заповіданням державному бюджетові мільйонних збитків. Його спільником називали друга та земляка, голову Рони де Сус Івана Романюка, члена лівоцентристської Соціал-демократичної партії Румунії, яка наразі в умовах політичної кризи переживає не найкращі часи (як бачимо, що в Україні, що в Румунії коріння «політичного русинства» одне). Скандал з Лауроком призвів до відставки міністра юстиції Румунії Дору Тріфой, що тиснув на суд у цій справі. Також відзначаються тісні контакти Лаурука з російськими бізнесменами, військовими та політиками – зокрема, з послом РФ у Румунії Валерієм Кузьміним, який відвідував Марамуреш на запрошення Лаурука, в тому числі й для спільного супроводу російського патріарха Кирила регіоном у жовтні 2017 р. Невідомо, чи збирався очільник РПЦ повертати Румунію до «руського міра» на тій підста-

ві, що румунські богослужбові книжки традиційно оформлюються кирилицею. А от Лаурк наприкінці 2016 р. став заступником Петра Геца у московській «Матиці русинів». Йому закидають використання СПРР для перетворення українців Мармарощини на росіян, а також виступи за відокремлення Закарпаття від України.

Прикметними є зв'язки Лаурка з мером Бая-Маре Кетеліном Черечешем та їхня спільна діяльність з «наближення Румунії до Росії» – залученням російських інвестицій до регіону (російському капіталові практично належить місцева гірничо-промисловість) та просуванням російської культури за допомогою відповідних заходів, які викликають у місцевого населення подив і цілком справедливі запитання на кшталт: «Хто до нас ближчий – Росія чи Україна?».

У червні 2018 р. було анонсовано відкриття у Бая-Маре дитячого садка з вивченням російської мови – хоча в місті та околицях, за результатами останнього перепису населення, лише 9 осіб назвалися липованами (російські старообрядці, що у Румунії вважаються окремою етногрупою). Вочевидь, зацікавлені особи намагаються ініціювати принцип: якщо у регіоні немає «русскоязычного населення», яке треба «защитать» від місцевих «фашистів», – отже, його треба так чи інакше створити. Подібна тактика не є новою: ще перед Першою світовою війною Російська імперія всіма можливими силами та засобами підтримувала на Галичині, контрольованій Австро-Угорською імперією, «москвофільський» рух, «заселяючи» цю територію «русским народом»,

якого там не було зроду-віку. Лише наклавши свої пазури на ці землі у 1914 р., двоголовий орел упродовж кількох років асимілював місцеве населення заходами, що межували з геноцидом.

* * *

Влітку 2019 р. активісти Мармарощини відзначили спроби пропаганди «русского міра» серед місцевої української спільноти та поділу її на нові етнічні групи за сприяння російської дипломатичної місії у Румунії: таку активність, що посилюється останнім часом, пов'язують із запланованим на 2021 р. переписом населення. Нерідко на півночі Румунії українці називаються гуцулами – тобто зараховують себе до одного з українських субетносів, який дехто був би не проти притягнути до «русинства». На Мармарощині, де мешкає більш ніж половина всіх українців Румунії, за

статистикою національність від 3 до 10% мешканців різних населених пунктів вказується як «невизначена» – відтак дехто хоче використати ці показники на свою користь, допомігши громадянам «визначитись» у потрібному напрямку.

Причини можуть бути й суто меркантильні: Румунія фінансує діяльність об'єднань будь-якої національної меншини, надаючи їхнім представникам місце у парламенті – тож не виключено, що хтось має плани на представництво в органах влади від «підкарпатських русинів», про яких на Мармарощині донедавна ніхто не чув. «Лунають мрії про об'єднання частин Румунії, України та Угорщини у «Рутенію», але такого не буде», – запевняють місцеві активісти. При цьому в Румунії влада та суспільство байдуже спостерігає за півтора мільйонною угорською громадою, яка пе-

ріодично висуває вимоги щодо створення автономії: на цьому тлі загроза «русинства» на півночі країни виглядає менш серйозною, однак її також не варто списувати з рахунків.

Власну позицію Михайла Лаурка, який від початку російсько-української війни «пише про Україну багато підлості» й на своїй сторінці у Facebook поширює контент проросійського характеру, неодноразово озвучував в інтерв'ю російським медіа-платформам: для нього російський народ є «чотириєдиним», тобто складається з власне росіян, українців, білорусів і русинів. У принципі, в цій концепції нічого нового – її намагалися культивувати ще за сталінських часів. Також Лаурк жалкує за СРСР і вважає РФ «благословенною наддержавою», якою керує «великий патріот» Путін, і «живим прикладом патріотизму, процвітання та

На Мармарощині, де мешкає більш ніж половина всіх українців Румунії, за статистикою національність від 3 до 10% мешканців різних населених пунктів вказується як «невизначена» – відтак дехто хоче використати ці показники на свою користь, допомігши громадянам «визначитись» у потрібному напрямку.

відродження». «Ми всі мусимо усвідомити, казати, кричати: ми – частина «русского міра»! Всім нам, його часточкам в інших країнах, категорично необхідно поміркувати про ідеологію та на її базі вибудувати нове виховання й освіту майбутніх будівничих нового щасливого «русского міра» справедливості. Саме Росія в обстоюванні своєї свободи та християнських цінностей є для русинів прикладом, який варто наслідувати», – стверджує Лаурк.

Подібні «народні дипломати Росії» є яскравим свідченням того, що РФ з метою дестабілізації ситуації у регіоні намагається розіграти «русинську карту» не лише на українському Закарпатті, а й у близьких до нього територіях Румунії, значну частину населення яких становлять етнічні українці. Навряд чи варто очікувати на «кримський сценарій» у Карпатах – однак невідомо, наскільки далеко держава-агресор може зайти у можливому створенні буремного анклаву на кшталт Придністров'я чи «Л/ДНР» у країні-члені ЄС і НАТО під українським кордоном.

Джерела:

<https://crimea.ria.ru/world/20180806/1114977195.html>
<https://rusmatica.org/materials/dnr-i-lnr-rusinskoe-gosudarstvo.html>
<https://uzepervi.livejournal.com/435507.html>
<https://rusmatica.org/materials/manifest-rusinskogo-pravitelstva-ussr.html>
<https://rusmatica.org/governance/1-gecko-petr-ivanovich.html>
<https://rusmatica.org/materials/vosstanouleniye-ussr.html>
<https://rusmatica.org/materials/federalizacija-ukrainy.html>
<https://rusmatica.org/materials/soumestnoe-zajavlenie.html>
<https://karpatnews.in.ua/news/7341-petro-hetsko-rusyny-yemeit-svoiu-etnokulturnuiu-samoydentnyfykatsiyu-kotoraiya-otlychaetsia-ot-ukraynstva.htm>
<https://www.youtube.com/watch?v=REPCO3eokAo>
<https://www.unn.com.ua/uk/news/1262377-ukrayniskiy-ivbir-proviv-mizhnarodnu-konferentsiyu-z-pitan-yednosti-i-suverenitetu>
<https://rusmatica.org/governance/2-lauruk-mihail.html>

ДІЯЛЬНІСТЬ КРИМСЬКИХ БІЛЬШОВИЦЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НАПРИКІНЦІ 1918 – НА ПОЧАТКУ 1919 РР.

ЯК ЦЕ БУЛО...

Продовження

Обраний з'їздом склад обкому розпочав підготовку до збройного повстання. Він створював підпільні організації та збройні партизанські загони, які мали проводити диверсії проти англо-французьких військ. Підсумок цієї роботи було обговорено на V Кримській обласній (підпільній) конференції КП(б)У, що відбулася 14 січня 1919 р.

ФОТО З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ

Навесні 1919 р. Червона армія почала займати територію півдня України. В ніч на 4 квітня 2-га бригада Задніпровської дивізії під командуванням П. Дибенка перейшла в наступ на Перекопі і зайняла його. За підтримки кримських партизан і підпільників кілька полків 1-ої Задніпровської дивізії Червоної армії протягом першої декади місяця зайняли Джанкою, Ялту, Бахчисарай, Євпаторію і Сімферополь. Кримський крайовий уряд припинив своє існування...

ТЕТЯНА БИКОВА,
К.І.Н., НАУКОВИЙ СПІВРОБІТНИК ІНСТИТУТУ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ

На ній обговорювалися доповіді з місць і поточні завдання кримської організації.

Конференція обрала новий склад Кримського обласного комітету в кількості семи осіб: І. Полонський (Степан), Бек (М. Журавльов), Петерс (М. Гідалевич), Соловійов, І. Шульман, Маркус, Шустер¹.

16-23 березня 1919 р. у Москві відбувся VIII з'їзд РКП(б)². Він прийняв нову програму і проголосив курс на побудову в країні комунізму. Розглядаючи питання Криму, з'їзд прийняв рішення про те, що Кримська партійна організація виводиться з-під впливу ЦК КП(б)У і підпорядковується ЦК РКП(б). Це рішення до певного часу залишалося письмовим розпорядженням і не впроваджувалося в життя.

Слід окремо зупинитися на питанні про взаємодію ЦК РКП(б) з більшовицькими організаціями на території інших радянських республік. 21 березня на засіданні з'їзду В. Ленін підкреслив, що створення самостійних республік – України, Латвії, Литви, Білорусії жодним чином не означає, що «РКП має, своєю чергою, зорганізуватися на основі федерації самостійних комуністичних партій». З'їзд ухвалив постанову, в якій зазначалося: «Потрібно існування єдиної централізованої комуністичної партії з єдиним ЦК, що керує всією роботою партії. Всі рішення РКП і її керівних установ безумовно обов'язкові для всіх частин партії, незалежно від їхнього національного складу». Тобто ЦК

ФОТО З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ

Павло Дибенко, у 1919 році – командувач Кримської армії та нарком у військових і морських справах Кримської радянської республіки

національних комуністичних партій користувалися в єдиній РКП(б) правами «обласних комітетів і цілком підпорядковувалися ЦК РКП(б)»³.

III з'їзд КП(б)У відбувся 1-6 березня 1919 р. Присутній на з'їзді представник від ЦК РКП(б) Я. Свердлов у вітальній промові зазначив: «Я гадаю, товариші, що ті думки, які висловлювалися від ЦК нашої партії на попередньому з'їзді про неподільність, про цільність, про єдність усієї нашої партії, не залежать від того, як буде розділена наша стара єдина Росія, незалежно від того, як за того чи іншого політичного, міжнародного становища нам доведеться ділити колишню Росію на окремі республіки: Латвію, Литву, Білорусію, Естляндію, Україну. Ми усвідомлюємо, що як партія залишаємося єдиною Російською комуністичною партією з різними відгалуженнями в ту чи іншу республіку»⁴.

2 березня Я. Свердлов знову звернувся до учасників з'їзду і

підкреслив, що всім треба якнайтісніше зв'язати діяльність ЦК КП(б)У з роботою ЦК РКП(б). Це він аргументував так: «А інакше й бути не може не тільки в Україні, але і в Латвії, Литві, Естляндії, всюди і всюди, де ми створювали незалежні радянські республіки, але залишали єдиною нашу Комуністичну партію. Єдність її зберігалася, всюди і всюди загальне політичне керівництво належить ЦК Російської комуністичної партії. Товариші не мають права забувати, що вони є членами однієї загальної партії і, як би сьогодні не склалася більшість на цьому з'їзді, який би ЦК не був обраний, він повинен буде об'єднати всіх товаришів, що працюють на Україні, він повинен буде одержувати загальні директиви від ЦК Російської комуністичної партії і втілювати їх тут у життя»⁴.

Після з'їзду присутні на ньому три члени Кримського обкому КП(б)У І. Шульман, І. Полонський (Степан) та Соловійов під

час повернення до Криму біля Мелітополя наштовхнулися на підрозділи Добровольчої армії, і через це не мали змоги повернутися до Сімферополя. Тому 7 квітня вони прийняли рішення про організацію в Мелітополі бюро Кримського обкому. До ЦК РКП(б) було надіслано телеграму, в якій зазначалося: «Три члени Кримського обласного комітету Шульман, Соловійов і Степан відрізані від Криму, утворили в Мелітополі бюро Кримського обласного комітету. Вони ведуть обласну партійну роботу в місті і районі. Політвідділ 2-ої Задніпровської бригади Південного фронту запитує ЦК про затвердження цього бюро. Копії протоколів засідань бюро надіслані в ЦК РКП(б)»⁵.

Навесні 1919 р. Червона армія почала займати територію півдня України. В ніч на 4 квітня 2-га бригада Задніпровської дивізії під командуванням П. Дибенка перейшла в наступ на Перекопі і зайняла його. За підтримки

кримських партизан і підпільників кілька полків 1-ої Задніпровської дивізії Червоної армії протягом першої декади місяця зайняли Джанкою, Ялту, Бахчисарай, Євпаторію і Сімферополь. Кримський крайовий уряд припинив своє існування...

Д. Пасманік вважав, що падіння другого Кримського крайового уряду було викликано його «нерішучістю»: «Основна помилка Кримського уряду полягала в тому, що він у воєнний час бажав відтворити ідеально-парламентський лад у Криму, чого не робили ані Клемансо у Франції, ані Ллойд Джордж в Англії, ані навіть соціаліст Носке у Німеччині»⁶. П. Мілюков теж вважав, що у формі правління С. Крима на півострові відбулося «друге народження керенщини»⁷.

- 1 Державний архів Автономної Республіки Крим (далі – ДААРК). – Ф.-П. 1. – Оп. 1. – Спр. 5. – Арк. 24; Борьба большевиков за власть Советов в Крыму. – С. 181.
- * Серед учасників з'їзду був Ю. Гавен (як гість, делегований від Криму).
- 2 Восьмой съезд РКП(б). Март 1919 года. Протоколы. – М., 1959. – С. 425.
- 3 Третій з'їзд Комуністичної партії (більшовиків) України. 1-6 березня 1919 року. Протоколи. – К., 2002. – С. 27.
- 4 Там само. – С. 63-64; Центральный державный архив громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф. 57. – Оп. 2. – Спр. 285. – Арк. 3, 6, 8.
- 5 ДААРК. – Ф.-П. 1. – Оп. 1. – Спр. 4. – Арк. 11; Аникиев В.В. Деятельность ЦК РКП(б) 1918-1919 гг. (Хроника событий). – М., 1976. – С. 333.
- 6 Пасманік Д. Революционные годы в Крыму // Крымский архив (Симферополь). – 1999. – № 4. – С. 85-87.
- 7 Цит. за кн.: Зарубин А.Г., Зарубин В.Г. Без победителей. Из истории гражданской войны в Крыму. – Симферополь, 2008. – С. 475.

ПОДОРОЖ НА КРИМ 1920 РОКУ

СПОГАДИ

Закінчення

Коли врешті через два дні, здається, були ми викликані до Врангеля, то голова наш Литвиненко вже був готовий до промови, яку ми з Чернишем, за його проектом, виробили. Промова була в стриманих тонах, яка загалом вітала ініціативу «Командування ВСЮР» щодо порозуміння з нами і висловлювала ідею, що кожне порозуміння буде поважною справою в історії наших народів, коли спільними силами і українці, і росіяни скинуть з себе ярмо комунізму.

ЛЕВКО ЧИКАЛЕНКО

Коли їхали до квартири Врангеля у присланих по нас фаєтонах, то один із солдатів, що віз Крата, якось усміхаючись, звернувся до нього зі словами: «Ну, от і ще раз довелось везти свого командира». Крат здивовано дивився на нього і не міг пізнати, де і коли саме той його вже раз возив. З розмови виявилось, що солдат був колись у нашій армії під командою Крата і що якась хвороба чи рани примусили його повернутися додому, на Полтавщину, де його пізніше мобілізували денікінці.

Коли нас увели в залу, чи швидше кабінет ген. Врангеля, там уже було досить багатенько людей. Сам Врангель сидів при письмовому столі і з кимсь через стіл розмовляв. Інші стояли групами в різних місцях зали і, курячи папіроси, розмовляли. Врангель устав з місця і по черзі, в якій ми йшли, вітався з нами, а ген. Кірій казав йому наші прізвища. Привітавшись з нами поодиночки, він звернувся до нас тоді з офіційним привітанням. Коротко висловив задоволення бачити нас у себе, бо в тому бачив ознаку нового періоду в нашій спільній боротьбі. Радий, мовляв, констатувати, що братська пролита кров не стане між нами непрохідною річкою. Хоч його устремлінням є визволити батьківщину від большевиків, але він добре розуміє, що це станеться не в таких формах, які уявляли собі ще недавно його попередники, і не тими шляхами, якими вони до того йшли. Він кардинально змінив усе, він і до нас звертався з тим, щоб справа відбудови нашої спільної батьківщини відбулася так, на що б і ми всі пристали. Він тепер ні-

Уряд Півдня Росії. Крим, Севастополь, липень 1920 року

Петро Бернгардович Струве, російський філософ, історик, економіст, політик і публіцист

чого не вимагає, навіть не ставить питань про майбутній устрій Росії, він прагне тільки, щоб наступило довір'я між тими всіма народами, які борються проти насильників. Він уже домовився про це з кубанськими козаками і з гірськими народами Кавказу. Так само хотів би, щоб і українські збройні сили ввійшли з ним у порозуміння для спільної збройної акції. Він певен, що визначені українською армією представники домовляються з його представництвом у Румунії, на чолі якого стоїть ген. Ієруа, щодо справ сьогодиншнього дня, а діло дальшого майбутнього – влаштувати наші взаємні стосунки в братерським порозумінні. На це відповів вивченою напам'ять промовою Литвиненко. Конкретного в ній теж не було багато сказано, теж висловлювалася радість, що відійшли в минуле ворожі між нами сутічки, що, нарешті, з благородної ініціативи «командування ВСЮР» утворилася можливість добровільно, без примусу, говорити про спільний чин, і він вірить, що до того чину дійде...

Після потиснення рук усім нам Врангель сів, а за ним посідали дехто з присутніх, а дехто з хазяїв і з наших відступили від столу, і до кожного з нас наблизилась незнайоми ще особи, щоб у розмові на тему нашого приїзду і його значення обмінятися кількома оптимістичними прогнозами. До мене підійшов з дальшого оточення молодого віку добродій і, привітавшись, назвав своє прізвище, запитуючи мене, чи я його пам'ятаю. Я не впізнав був його спочатку, але, почувши прізвище, зразу й пригадав. Був це Петро Савицький, син чернігівського дідича і члена «державного союзу». Тепер, як виявилось, він був особистим секретарем міністра закордонних справ у кабінеті Кривошеїна – Петра Бернгардовича Струве. Я висловив бажання поговорити з міністром, тим більше, що в нашому уряді є декілька осіб з учнів Петра Бернгардовича, а саме – Валентин Садовський та Олександр Ковалевський, які знають, що Струве тут і яким приємно буде щось про нього почути. Савицький обіцяв це зробити, і

другого дня я побував на короткій аудієнції у П.Б. Струве.

Після прийняття у Врангеля ми почували вже себе цілком вільними, щоб їхати, але нам ніхто не говорив про самий спосіб нашого виїзду. Земляки всі хотіли, щоб ми довше пробули в них, а нам таки вже нудно робилося. Та на біду, я занедужав трохи на живіт; чи то з'їв щось недобре, чи, може, застудився. Все ж таки другого дня я переміг недугу, щоб побувати у Струве. Враження від нього лишилося у мене на загал приємне. Приємно бачити розумну, культурну людину, яка перебігом свого життя не дуже то пасувала до врангелівського оточення. Але от російський патріотизм довів його до міністрування в Кривошеїна. Я почав з компліментів того змісту, що важко було мені, знаючи його віддавна з його писань, що читалися завжди з інтересом, та не побачитись. Тим більше, що моїх декілька приятелів та знайомих – його учні, їм буде, напевне, приємно почути щось про нього. Як він розпитував про Садовського і Ковалевського, то видно було, що пам'ятає їх добре і що звернув свого часу був увагу на них. Після таких, сказати б, слів ввічливості, зовсім нейтральних, перед тим як прощатися, я все ж таки запитав його, як він дивиться на наше, можливо, близьке порозуміння. Він досить стримано, без жодного ентузіазму сказав, що важко в сучасних міжнародних обставинах щось передбачити і все буде залежати від співвідношення сил. Це був у повному значенні «реальний політик», але, певне, що він, може, більше, ніж хто інший, бачив потребу нашого порозуміння і, певне, імпонував своєю присутністю в Криму і місцевим російським бюрократам-політикам; ще більше його особа значила, певне, у «союзників», хоч загалом тут їх не так-то вже й любили та поважали.

Земляки захотіли ще раз з нами в тісному українському гурті по-

говорити. Отже і влаштували прощальну вечерю. Нічого цікавого не було там. Хіба тільки, що вдалося побачити і почути представників таких українських громад, які дуже далеко стояли від нас в питанні нашої незалежної держави.

Ще днів зо два ми побули в Севастополі. Коли б не моя недуга, я б поїхав до Сімферополя, куди кликали мене акад. В. Вернадський та А. Носов.

Хоч ген. А. Кірій і намовляв поїхати, але щось мені недобре було, і я зліг був до ліжка на кілька днів. Одного вечора, коли я був сам у помешканні, прийшов посланець від Мак Келлі з вісткою, що капітан нам радить скористати з тієї нагоди, що завтра вранці виїздить до Констанци їхній контрміноносець, і виїхати, бо, мовляв, уже такий час підходить, що краще бути не тут. Було це передане посланцем в досить категоричній формі. Коли він до того додав, що цим контрміноносець і пані Врангель, то я зрозумів, що й нам уже треба їхати, навіть не попрощавшись з тими всіма, з якими ми тут нав'язали знайомство. Певне, їм швидко буде не до нас...

Коли наші посходилися увечері, я оповів про посланця, і ми все зробили, щоб таки завтра на призначену годину бути на пристані у призначеному місці...

На другий день, коли ми були вже на березі, нас чекала шлюпка. Виїхавши з Севастополя, ми довгенько стояли на покладі¹ контрміноносця, дивуючись його швидкості і всій цій споруді, яка виглядала як досконала величезна машина. Дивно було тільки, що зовсім мало людей ми бачили. Все світило якоюсь пустою. Нам показали каюту, де ми могли б посідати чи й полежати, коли б хто хотів. У тій каюті я бачив у кутку, за різними пакунками, відгородженими від середини, худеньку пані, що була, здається, баронеса Врангель.

Ліквідація нашого фронту супроти червоної Москви сталася значно пізніше, ніж ліквідація фронту між білими й червоними москалями в Криму. В ті часи новини про події навіть першорядного значення доходили з великим запізненням. Я в столиці нашої еміграції, в місті Тарнові (Західна Галичина) почав уже забувати про подорож на Крим.

(Подається за Виданням: Чикаленко Євген. Щоденник (1918-1919). – К.: Темпора, 2011. – 424 с. – С. 389-407)

Підготував
Сергій Конашевич

1. Палубі

НАБЛИЖАЄТЬСЯ СУМНА ДЛЯ ВСЬОГО КРИМСЬКОТАТАРСЬКОГО НАРОДУ ДАТА – 18 ТРАВНЯ, ДЕНЬ ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ ДЕПОРТАЦІЇ КРИМСЬКИХ ТАТАР. З НАГОДИ ЧЕРГОВИХ РОКОВИН ЦЬОГО СТРАШНОГО ЗЛОЧИНУ СЬОГОДНІ МИ ПУБЛІКУЄМО НАШ АРХІВНИЙ МАТЕРІАЛ 25-РІЧНОЇ ДАВНИНИ – ОПОВІДАННЯ ВІДОМОГО КРИМСЬКОТАТАРСЬКОГО ПОЕТА, ПРОЗАЙКА, ПЕРЕКЛАДАЧА, ЧЛЕНА СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ УКРАЇНИ І ЗАСЛУЖЕНОГО ЖУРНАЛІСТА УКРАЇНИ, ДАВНЬОГО ДРУГА «КРИМСЬКОЇ СВІТЛИЦІ» НУЗЕТА УМЕРОВА В ПЕРЕКЛАДІ З КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ МОВИ ДАНИЛА КОНОНЕНКА.

НАШ АРХІВ

НЕВИГАДАНІ ОПОВІДАННЯ

ФОТО З ВІДКРИТКИ ЛІТЕРАТУРИ

З 1984 до 2006 року Нузет Умеров був головним редактором найстарішої кримськотатарської газети «Янъы дюнья». Він – автор кількох десятків книг. Це – вірші, поеми, казки, оповідання, повісті, п'єси, гуморески. Нузет Умеров – засновник сучасного напрямку в дитячій кримськотатарській літературі, перекладач з казахської, узбецької, татарської та інших мов. Брав участь у створенні першого післявоєнного кримськотатарського букваря «Еліфбе».

НУЗЕТ УМЕРОВ

ЗАПОВІТ

Микиту, колишнього капітана буксира, ховали в неділю. Ховали за давно забутим морським звичаєм – такою була воля померлого. Буксир вибрався в район, зазначений у заповіті, і завмер на тихій хвилі. Молодий священик прочитав молитву, перехрестив покійного і кивнув головою, даючи згоду опустити саван в морську глибину.

Поки опускали тіло, а вслід за ним і вінок, капітан буксира стояв поруч з безкозиркою в руках. Тільки тепер, коли і її треба було опустити вслід за вінком, капітан зрозумів, що безкозирка не могла належати Микиті. Вона була надто малою для нього, великоголового. Капітан відігнув підкладку. Напис, зроблений хімічним олівцем, розплився, але літери вгадувались одразу – Н. і Х. Дивно... Прізвисьце Микити було Біленко... Капітан розгладив стрічку з вицвілим написом «Відважний» (так називався торпедний катер, яким командував під час війни Микита) і, перегнувшись через борт, бережно поклав на воду безкозирку.

Дивним було усе це... І бажання бути похованим у найглибшому місці Азовського моря, і задалегідь заготовлений вінок, і безкозирка з чужими ініціалами.

Море було тихе, спокійне, поперед усього виднівся порт, а капітан все не міг розгадати примху покійного, в якого не було ні сім'ї, ні родичів...

Додому капітан повертався пішки. Біля самого початку їхньої вулиці, біля хати на лавочці сидів старий, грівся на сонечку.

– Чого задумався, капітане?

Він привітався зі старим і присів поряд.

– Роботи було багато? – із співчуттям запитав той.

– Семеновичу, ти добре мусиш знати Микиту Біленка, колишнього капітана буксира.

Старий підвів густі, посивілі брови.

– В молодості разом залицялися до Катерини... Залицялися вдвох, а вибрала вона мене. Він потім так і не оженився. Мабуть, любив дуже...

– А команду буксира знав?

– Атож...

– Подумай, кому могла належати безкозирка з літерами Н. і Х.

Старий задумався, зашевелив губами, ніби перекочував під язиком важкі літери.

– Не муч душу, знаєш – кажи!

– Нерозлучний друг був у Микити, Нариманом звали. Моторист з

ФОТО З ВІДКРИТКИ ЛІТЕРАТУРИ

буксира. Вони разом пішли служити на торпедний... – Старий раптом весь якось знітився, зіщулювся і, озирнувшись навсібіч, пошепки запитав:

– Щось трапилось?

Капітан розповів. Старий перехрестився, помовчав і тихо мовив:

– Іди, візьми чверточку, я тобі дещо повідаю... Тепер, гадаю, можна...

Вони сиділи в саду під розлогою вишнею. Баба Катерина розщедрилась на закуску, принесла сала, маринуваних грибів, пиріг з рибою. Випили по одній чарці, пожували грибочків, старий розлив по другій.

– Вони торпедували німця і вже було пішли, та останній снаряд догнав їх і влучив прямо в рубку. Лише одного Микиту й виловили з води, та й той був ледь живий. Півроку в шпиталі провалявся, а коли зіп'явся на ноги, попросився назад, у Керч. З'явився він тут одразу, як німця прогнали. На буксир ми прийшли в один день: він, як і до війни, капітаном, а я – мотористом...

Випили й по третій чарці. Старий потер груди – там, де було

серце. Чи то від горілки, чи то від того, що треба було розповісти.

– В сорок четвертому, 18 травня, вивезли всіх кримських татар, а наступного дня до нас на буксир прийшли троє з НКВД. Наказали взяти на буксир найбільшу баржу і тримати курс на косу. Вже в дорозі сказали, що на косі є два чи три невеличких села, так ось їхніх жителів – кримських татар, наказано терміново вивезти...

На косі нас вже ждала юрба жінок, стариків, дітей, оточена автоматниками. Людей одразу ж погнали на баржу. Ось тоді ми з Микитою побачили, як два підлітки ведуть під руки чоловіка в матросці, судячи з усього, сліпого. Микита аж із рубки висунувся, як угледів.

Коли буксир вивів баржу на найглибше місце, той, що стояв поруч з Микитою, вийняв із кобури пістолет, наказав зупинитись і відчепити баржу. Тоді ми й подумати не могли, яка страшна кара чекає на людей, запертих у залізній коробці. Тільки коли баржа почала занурюватись у воду, а чоловік, який орудував на

Коли буксир вивів баржу на найглибше місце, той, що стояв поруч з Микитою, вийняв із кобури пістолет, наказав зупинитись і відчепити баржу. Тоді ми й подумати не могли, яка страшна кара чекає на людей, запертих у залізній коробці. Тільки коли баржа почала занурюватись у воду, а чоловік, який орудував на човен і почав швидко гребти в наш бік, – зрозуміли й заціпеніли від жаху...

ній, перебрався на човен і почав швидко гребти в наш бік, – зрозуміли й заціпеніли від жаху...

Першими заволали жінки, потім долинув плач дітей. І тут ми почули чоловічий пронизливий голос: «Сволота! Безбожники! Фашисти!». Судячи з усього, це був голос Наримана. Микита рвонувся було, але його з двох боків затисли енкаведисти.

Я підвів голову, коли все вже було покінчено, а по воді повільно кружляла безкозирка. Їхній старший гукнув тому, що був на човні: «Підбери, чого витріщився!».

В порту старший глянув на нас усмішливо і процідив крізь зуби: «Ви нічого не бачили. Якщо й бачили – то все забули. Не забудете – примусимо!». І пішли. А безкозирку чи то забули, чи то навмисно залишили.

...Наступного року, в день смерті Микити, буксир вийшов у море і там, де було здійснено поховання, капітан опустив на воду вінок. На чорній стрічці було виведено золотом: «Микита Біленко і Нариман Халілов».

Далі буде...

Переклав з кримськотатарської Данило Кононенко

«Кримська світлиця»
№ 19 Від 13 травня
1995 року

У НАСТУПНОМУ ЧИСЛІ «КРИМСЬКОЇ СВІТЛИЦІ»

**«ВІД МАЛОГО ДО ВЕЛИКОГО»:
ЯК УПЦ МП ВИХОВУЄ В КРИМУ «ПАТРИОТОВ ОТЕЧЕСТВА»**

У продовження теми, з якої почався цей номер, протягом наступних чисел публікуємо яскраві докази співпраці УПЦ МП з колабораціоністською кримською владою та армією держави-окупанта на теренах окупованого півострова. Події, про які йтиметься, відбулися ще 2018 року, проте вони ще раз доводять, що поки представники УПЦ МП на вільній території України намагаються всіяко створювати собі імідж «єдиної істинної української церкви», в окупованому Криму їхні «побратими по церкві» наставляють службовців окупаційного військового контингенту на шлях боротьби з «зовнішніми і внутрішніми ворогами» та виховують молодих кримчан «патриотами Отечества» (і йдеться, ясна річ, не про Україну).

ГАЗЕТА «КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ»

Всеукраїнська літературно-художня і публіцистична газета Свідцтво про державну реєстрацію КВ № 23715-13555Р від 06.02.2019 р.

Засновники

Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка
Громадська організація «Кримський центр ділового та культурного співробітництва «Український дім»

Видавець

ТОВ «Видавничий дім «Українська культура»
Юридична адреса
Видавця:
03040, м. Київ,
вул. Васильківська, 1

Директор

В'ячеслав ЮРЧЕНКО
Головний редактор
Андрій ЩЕКУН
Дизайн та верстка
В'ячеслав ЮРЧЕНКО

Надруковано:

ФОП Ключук С.М.,
вул. Заводська, 37 В,
м. Чернівці, 58007.
Редакція не завжди поділяє думки авторів публікацій, відповідальність за достовірність фактів несуть автори. Рукописи не рецензуються і не повертаються. Редакція залишає за собою право скорочувати публікації і виправляти мову. Зміст газети поширюється на умовах ліцензії CC BY 3.0, якщо відсутні інші вказівки.

Передплата на газету

Передплатна ціна на 2020 р.:
на 6 місяців – 162,90 грн.
на рік – 325,80 грн.
У передплатній ціні враховано вартість доставки до вашої поштової скриньки і вартість оформлення абонементу.

Передплатний індекс

90269
Наклад 1000 прим.
Ціна договірна

